

اسماعیلیه

کلید واژه: [اسماعیلیه](#) ، فرقه ، امام صادق(ع) ،

پرسش:

درباره ایینی که معروف به شش امامی هست و تا امام صادق (ع) را قبول دارند درباره نحوه آغاز و پیدایش و عقاید این فرقه توضیح بدهید و آیا این فرقه معروف به شش امامی ها همان فرقه اسماعیلیه هستند لطفا بطور کامل در باره فرقه شش امامی و اسماعیلیه و نحوه پیدایش آن توضیح بدهید با تشکر التماس دعا

پاسخ:

فهرست مندرجات

[۱ - تاریخ پیدایش اسماعیلیه](#)

[۱.۱ - عقائد اسماعیلیه](#)

[۱.۱.۱ - مجد بن اسماعیل قائم آل مجد](#)

[۱.۱.۲ - داعی نسفی](#)

[۱.۱.۳ - داعیان و علمای فاطمی اسماعیلی](#)

[۱.۲ - بنیان گذار علم فقه در اسماعیلی](#)

[۲ - انشعابات فرقه اسماعیلیه](#)

[۲.۱ - نزاریه](#)

[۲.۲ - مستعلویه](#)

[۳ - اختلاف در عقائد](#)

[۴ - منابع جهت مطالعه](#)

[۵ - پانویس](#)

[۶ - منبع](#)

تاریخ پیدایش اسماعیلیه

اسماعیلیه یکی از فرقه‌های مهم و مشهور [شیعه](#) است که در گذشته در مناطق مهمی از جهان [اسلام](#) چون [مصر](#) و بخشی از [ایران](#) ، دارای حکومت‌ها و قدرتهای متعددی بودند.

اسماعیلیه تا [امام ششم امام جعفر صادق\(ع\)](#) را قبول دارند و بعد از آن حضرت فرزندش [اسماعیل](#) را [امام](#) می‌دانند . بعد از او به فرزند اسماعیل، [مجد](#) عقیده داشته، او را امام می‌دانند.

^[1] عبدالله مبلغی، [تاریخ ادیان و مذاهب](#) ، ناشر انتشارات منطق، سال چاپ ۱۳۷۲ ، ج ۲ ، ص ۱۲۲۳

← عقائد اسماعیلیه

اسماعیلیه در طول [تاریخ](#) ، دارای [عقائد](#) و [افکار](#) بسیار متفاوت و مختلفی بودند، [اسماعیلیان](#) نخستین معتقد بودند که تاریخ مذهبی بشر از هفت دوره تشکیل می‌شده، هر دوره را یک [پیامبر](#) شارع، آغاز می‌کرده است، آنان پیامبران شارع را که هر یک آورنده شریعتی نو، در دوره‌ای جدید بوده‌اند، ناطق می‌نامیدند. در حقیقت، شریعت هر دوره منعکس کننده پیام ظاهری ناطق آن دوره بوده است، در شش دوره اول تاریخ «نطقاً» یعنی پیامبران [اولوا العزم](#) ، عبارت بودند از [آدم](#) ، [نوح](#) ، [ابراهیم](#) ، [موسی](#) ، [عیسی](#) و [مجد\(ع\)](#) هر یک از این شش نفر، برای [تفسیر](#) حقایق نهفته در باطن [شریعت](#) آن دوره، جانشینی داشتند که اسماعیلیه وی را، وصی، اساس، یا [صامت](#) ، می‌خواندند. اوصیای آن پیامبران، عبارت بودند از:

[شیت](#) ، [سیام](#) ، [اسماعیل](#) ، [هارون](#) ([یوشع](#)) ، [شمعون الصفا](#) و [علی بن ابی طالب](#) ، در هر دوره بعد از وصی آن دوره، هفت امام وجود داشت که «ایمناً» (جمع متمم) نیز نامیده می‌شدند، وظیفه اصلی آنان حراست از معانی ظاهری و باطنی شریعت آن دوره بوده است. هفتمین امام هر دوره به مقام [ناطق](#) دوره بعدی ارتقا می‌یافته که با آوردن شریعتی نو، شریعت ناطق دوره قبل را نسخ می‌کرده است.

این روش در دوره هفتم تاریخ یعنی آخرین دوره تاریخ تغییر می‌کند. اسماعیلیان نخست، هفتمین امام، در دوره [حضرت مجد\(ص\)](#) را، [مجد](#) فرزند [اسماعیل بن جعفر بن مجد صادق](#) ، می‌دانند.

←← [مجد بن اسماعیل قائم آل مجد](#)

آنان معتقدند که مجد فرزند اسماعیل از **دنیا** نرفته و زنده است. او هفتمین و آخرین ناطق، و در ضمن اساس و وصی دوره خود نیز بوده که با رجعتش، به مقام **آخرین ناطق** در آخرین دوره تاریخ بشر رسیده است.

به عقیده آنان مجد بن اسماعیل گرچه شریعتی جدید نمی‌آورد. ولی **شریعت** دوره قبلی، یعنی دین **اسلام** را **منسوخ** می‌کند. چون وظیفه اصلی او به عنوان آخرین ناطق و اساس، بیان و وصف کامل معانی باطنی و حقایق مکتوم در تمام شریعت‌های قبلی بوده است. در حقیقت، مجد بن اسماعیل، حقایق نهفته در **شریعت** اسلام و **شرایع** دیگر پیامبران **اولوالعزم** را بر همگان آشکار می‌کند. به عقیده آنان در آن عصر غائی تاریخ بشر دیگر هیچ گونه نیازی به **احکام** دینی وجود نخواهد داشت. مجد بن اسماعیل به عنوان **فائم** و آخرین ناطق، حکومت **عدل** را در بهنه جهان خواهد گسترد و سپس دنیای جسمانی برچیده خواهد شد.

[۱۱] سید مجد کاظم بجنوردی، دائرة المعارف بزرگ اسلامی، ج ۸، ص ۶۸۷ - ۶۸۸، واژه اسماعیلیه

این دیدگاه نسبت به **امامت**، به تدریج تغییر کرد تا اینکه در زمان اسماعیلیان **فاطمی**، **امامت** را در اعقاب مجد بن اسماعیل، پذیرفته شد. اسماعیلیان فاطمی در مصر، نقشی برای مجد بن اسماعیل به عنوان **فائم**، قائل نشدند. بیش از هفت نفر را پذیرفتند و او را صرفاً به عنوان **امام هفتم** خود شناختند و امامت و سلسله امامت را در نسل او استمرار بخشیدند.

[۱۲] سید مجد کاظم بجنوردی، دائرة المعارف بزرگ اسلامی، ج ۸، ص ۶۸۸، واژه اسماعیلیه

البته گروهی از اسماعیلیه دیدگاه فاطمیان اسماعیلی را مردود شمرده و در مناطقی از ایران و عراق با ادعای دیگر، در انتظار **ظهور** مجد بن اسماعیل بودند و او را آخرین امام می‌دانستند.

← داعی نسفی

برخی از رهبران این گروه چون داعی **نسفی**، فلسفه **نوافلاطونی** را با **عقاید** اسماعیلیه درهم آمیخت، نسفی معتقد بود که دوره اسلام، در زمان حیات مجد بن اسماعیل خاتمه یافته و دور آخر یا هفتم تاریخ بشر از آن زمان آغاز شده، او به اباحه‌گری معتقد بود و بسیاری از احکام شریعت را واجب الاجرا نمی‌دانست.

[۱۳] سید مجد کاظم بجنوردی، دائرة المعارف بزرگ اسلامی، ج ۸، ص ۶۸۹، واژه اسماعیلیه

← داعیان و علمای فاطمی اسماعیلی

به مرور زمان، در میان اسماعیلیه اختلاف‌های فراوانی به وجود آمد و آنان به فرقه‌ها و گروه‌ها و **مذاهب** گوناگون منقسم شدند. در دولت فاطمی **مصر** که اسماعیلی بودند، **احکام** و **تعالیم** مذهبی اسماعیلی، آشکارا توسط فقهای اسماعیلی به مورد اجرا گذارده می‌شد. قاضی القضاة غالباً سمت داعی الدعوات یا ریاست اجرایی سازمان **دعوت** را نیز بر عهده داشت. اسماعیلیان دارای سازمانی به نام «**دعوت**» بودند، داعی الدعوات مسئولیت انتخاب داعیان را به عهده داشت. این نمایندگان رسمی «دعوت هادیه» به تمام شهرهای **مصر** و دیگر بلاد فاطمی مانند **دمشق**، **صور**، **عسقلان**، **عکا** و... گسیل می‌شدند، در مورد انتخاب داعیان مناطق خارج از مرزهای **حکومت** فاطمینیان، نیز **داعی الدعوات** نقش مهمی داشت.

داعیان دارای مراتبی بودند مانند «داعی بلاغ»، «داعی مطلق» و «داعی محدود». درباره وظایف گوناگون این داعیان، اطلاعات دقیقی در دست نیست، همچنین برای داعیان اسامی دیگر چون «جناح»، «**حجت**»، «**نقیب**»، «لاحق» و «بد» نیز ذکر کرده‌اند. داعیان و علمای فاطمی اسماعیلی، در زمینه‌های **علوم** ظاهری و **علوم باطنی** و **علم تالیف**، آثاری دارند، آنان به روایات **پیامبر(ص)** و **امامان** پیش از خود به خصوص **روایات** نقل شده از **امام صادق(ع)** اهمیت می‌دادند.

← بنیان گذار علم فقه در اسماعیلی

قاضی نعمان، که در اصل بنیان‌گذار علم فقه اسماعیلی به حساب می‌آید، **احادیث** زیادی را در دو کتاب **دعائم الاسلام** و **شرح الاخیار** خود جمع‌آوری کرده است، کتاب **دعائم الاسلام** وی، هنوز هم مورد استفاده اسماعیلیان **مستعلوی** قرار دارد، **فقه** اسماعیلیه تشابهات بسیاری با فقه امامیه دارد.

انشعابات فرقه اسماعیلیه

فاطمیان در آغاز به دو فرقه مهم به نام «نزاری» و «مستعلوی» تقسیم شدند. **نزاریه**، در ایران فعالیت می‌کردند که از رهبران مهم آنان **حسن صباح** است و «**مستعلویه**» در **یمن** و شبه جزیره هندوستان فعالیت داشتند که فرقه «مستعلویه» نیز به دو گروه حافظی و طبیعی تقسیم شد.

← نزاریه

در فرقه «**نزاریه**» هم بعد از مرگ شمس‌الدین مجد، بیست و هشتمین امام نزاری در سال ۷۱۰، اولین انشعاب رخداد **مؤمن** شاه و قاسم شاه دو فرزند شمس‌الدین هر کدام ادعای امامت کردند. در نتیجه به دو گروه «مجد شاهی» یا مؤمن شاهی و قاسم شاهی، منقسم گردیدند. در اوائل، دوره **فاجار**، امام حسنعلی شاه، از فرقه قاسم شاهی از سوی فتحعلی شاه به لقب «آقاخان» ملقب شد، این لقب به صورت موروثی مورد استفاده جانشینان وی نیز قرار گرفت.

اکنون جماعت چند میلیونی اسماعیلیان نزاری - قاسم شاهی، در کشورهای آسیای مانند **هند**، **پاکستان**، **بنگلادش**، **افغانستان**، **ایران**، **سوریه**، **تاجیکستان** و در کشورهای آفریقایی خاصه **کنیا** و **تانزانیا** زندگی می‌کنند. از حدود سال ۱۹۷۰، گروهی از اسماعیلیان قاسم شاهی به **امریکا** و **انگلیستان** مهاجرت کردند و در آن جاها به ترویج مسلک خود پرداختند.

[۱۴] سید مجد کاظم بجنوردی، دائرة المعارف بزرگ اسلامی، ج ۸، ص ۶۹۴ - ۷۰۱، واژه اسماعیلیه

گروهی از فرقه «مستعلویه» اسماعیلی، که به آنان «بُهرَه» نیز گفته می‌شود، نیز در هند می‌باشند. (۶) آقاخان سوم مجد شاه، رئیس فرقه اسماعیلیه «آقاخانیه» قاسم شاهی، در سال ۱۹۵۷ در سن هشتاد سالگی درگذشت. جنازه او را در «اسوان مصر» دفن کردند، پس از وی نوه‌اش پرنس «کریم خان» فرزند «علیخان، متولد ۱۲۱۵ شمسی بنا به وصیت جدش، به امامت فرقه اسماعیلیه رسید. (۷) که همچنان ریاست، اسماعیلیه قاسم شاهی، آقا خانیه، یا اوست.

اختلاف در عقائد

فرقه‌های اسماعیلیه، به جهت اختلاف‌های زیادی که داشته‌اند و به علت روحیه پنهان‌کاری و تأویل بردن احکام ظاهری دین، دارای افکار و عقاید و احکام پراکنده غیر منسجم و حتی متضاد می‌باشند، به صورتی که گروهی از آنان معتقد بودند که از دوره شریعت به دوره قیامت رسیده‌اند. در نتیجه لازم نیست احکام شرعی و فرائض دینی را انجام دهند و همانند قیامت که دوران تکلیف سپری شده، الان ما تکلیفی نداریم، ولی گروه دیگر از آنان با این عقیده مخالفند و می‌گویند باید احکام شریعت را دقیقاً اجرا کرد و ما در دوران شریعت هستیم و دوره قیامت فرا نرسیده است. (۸)

بنابر این اظهار نظر قطعی درباره احکام عبادی آنان مانند نماز و غیره مشکل است؛ چون گروهی از آنان به تأویل آیات قرآن می‌پردازند و برای کشف معانی باطنی قرآن، از حروف و معانی رمزی استفاده می‌کردند، اینان تصور می‌کردند که هدف از نمازهای پنجگانه ظواهر آنها نیست بلکه نماز صبح، دلیل است بر عقل کل و نور سپیده دم که بیانگر خلقت آدم است. چهار نماز دیگر اشاره به چهار اصل دین است که دو اصل روحانی و دو اصل جسمانی است. منظور از دو اصل روحانی، عقل اولی و نفس اول و منظور از دو اصل جسمانی، ناطق «پیامبر» و اساس «وحی» است. (۹)

در اسماعیلیه عقاید و افکار منحرف خلاف عقل و منطق و شریعت اسلام و قرآن، فراوان دیده می‌شود. روش و راه آنان بر خلاف مکتب اهل بیت (ع) است.

منابع جهت مطالعه

در این خصوص به منابع زیر مراجعه فرمایید:
- فرهنگ فرق اسلامی، مجد جواد مشکور.
- فرق و مذاهب کلامی، علی ربانی گلپایگانی.
- شیعه در اسلام، علامه طباطبائی.

پی‌نوشت‌ها:

۱. عبدالله مبلغی، تاریخ ادیان و مذاهب، ناشر انتشارات منطق، سال چاپ ۱۳۷۳، ج ۳، ص ۱۲۳۳.
۲. سید مجد کاظم بجنوردی، دائرة المعارف بزرگ اسلامی، ج ۸، ص ۶۸۷ - ۶۸۸، واژه اسماعیلیه.
۳. همان، ص ۶۸۸.
۴. همان، ص ۶۸۹.
۵. همان، ص ۶۹۴ - ۷۰۱.
۶. تاریخ ادیان و مذاهب، همان، ص ۱۲۴۵.
۷. همان، ص ۱۲۴۹.
۸. دائرة المعارف بزرگ اسلامی، همان، ص ۶۹۹.
۹. تاریخ ادیان و مذاهب، همان، ص ۱۲۳۵.

پانویس

۱. ↑ عبدالله مبلغی، تاریخ ادیان و مذاهب، ناشر انتشارات منطق، سال چاپ ۱۳۷۳، ج ۳، ص ۱۲۳۳
۲. ↑ سید مجد کاظم بجنوردی، دائرة المعارف بزرگ اسلامی، ج ۸، ص ۶۸۷ - ۶۸۸، واژه اسماعیلیه
۳. ↑ سید مجد کاظم بجنوردی، دائرة المعارف بزرگ اسلامی، ج ۸، ص ۶۸۸، واژه اسماعیلیه
۴. ↑ سید مجد کاظم بجنوردی، دائرة المعارف بزرگ اسلامی، ج ۸، ص ۶۸۹، واژه اسماعیلیه
۵. ↑ سید مجد کاظم بجنوردی، دائرة المعارف بزرگ اسلامی، ج ۸، ص ۶۹۴ - ۷۰۱، واژه اسماعیلیه

منبع

سایت مرکز ملی پاسخگویی به سوالات دینی